

AJA OMA
ATRA LÄBI
KOOLNUTE
KONTIDE



Draamateater





OLGA TOKARCZUK

AJA OMA ATRA LÄBI KOOLNUTE KONTIDE

PROWADŹ SWÓJ PŁUG PRZEZ
KOŚCI UMARŁYCH

2009

Romaani poola keelest tõlkinud
Hendrik Lindepuu

kahe osas

Lavastaja → HENDRIK TOOMPERE

Dramatiseerija → MEHIS PIHLA

Kunstnik → JAANUS LAAGRIKÜLL

Videokunstnik → PEETER LAURITS

Valguskujundajad → HENDRIK TOOMPERE,
PRIIDU ADLAS

Helikujundaja → LAURI KALDOJA

Etenduse juht → KARIN UNDRITS

Esietendus 13. aprillil 2024 suures saalis.

OSADES

Janina → KERSTI HEINLOO

Isevärk; külamees → IVO UUKKIVI

Dyzio → MARKUS LUIK

Must Mantel → JÜRI TIIDUS

Boros; Esimees → TIIT SUKK

Rõõmusõnum; kits →

AMANDA HERMIINE KÜNNAPAS

Armuke; Esimehe naine; kits → LAINE MÄGI

Sihka-Sahka; Kirjanik → RAIMO PASS

Soolik; Postiljon → TÕNU KARK

Arst; Hambaarst → CHRISTOPHER RAJAVEER

Politseiülem; Hundisilm → MARTIN VEINMANN

Suurjalg; Patsient → JÜRI ANTSMÄA

Vanaema (videos) → ESTER PAJUSOO

Emä (videos) → ÜLLE KALJUSTE

Inimene peab oma elu ja soove ja tahtmisi teoks tegema, aga me saame seda teha ainult tänu sellele, et meie esivanemad on elanud, kannatanud ja loonud meile selleks võimalused. See tähendab, et me peaksime olema mineviku suhtes tänutundlikud.

Hendrik Toompere





Olga Tokarczuk 2013. aastal Tartus.
Foto: Hendrik Lindepuu

OLGAST – ISIKLIKUMALT JA ÜLDISEMALT

1996. aastal töötasin Helsingi Ülikooli slaavi raamatukogus, kus otse loomulikult oli ka lai valik poola kirjandust. Ma siis kondasin riulite vahel ja valisin endale koju lektüüri. Esimene Olga Tokarczuki raamat, mida lugesin, oli „E. E.“. Raamat köitis ja nii lugesingi läbi kõik, mis temalt senini ilmunud oli. Nii jõudis katkend Olga läbimurderomaanist „Algus ja teised ajad“ juba 1997. aastal Loomingu Poola-numbrisse.

Kui 2019. aasta sügisel Stockholmist teatati, et Olga Tokarczuk on saanud Nobeli kirjandusauhinna, siis oli ta eesti lugejale juba mõnevõrra tuttav. 2005. aastal oli Loomingu Raamatukogus ilmunud temalt väike jutuvalimik, minu ühemehekirjastus (Hendrik Lindepuu Kirjastus) oli välja andnud romaanid „Algus ja teised ajad“ ja „Päeva maja, öö maja“ – vastavalt 2012. ja 2013. aastal.

Olgaga sain isiklikult tuttavaks 2013. aastal, kui ta käis minu kutsel Prima Vista kirjandusfestivalil ning kohtus lugejatega Tartus ja Tallinnas. Ning nendelt kohtumistelt on siis nii mõnelgi eesti lugejal nüüd Nobeli laureaadi autogrammiga raamatud. Hiljem olen Olgaga mitmed korrad kohtunud Poolas, peamiselt Wrocławis. Seal toimus ka 2022. aasta sügisel Olga Tokarczuki tõlkijate I üleilmne kokkusaamine.

Pean ütleva, et ehkki nüüd on eesti keeles Olga raamatuid ilmunud minu tõlkes kokku seitse –

lisaks eelnimetatutele „Aja oma atra läbi koolnute kontide“ (2020), „Rändajad“ (2021), „Ühe Raamatu otsijate teekond“ (2022), „E. E.“ (2022) – on minu vaieldamatu lemmik tema loomingust ikka endiselt „Algus ja teised ajad“. Selle kohta kirjutab Andrus Kivirähk Eesti Päevalehes (28.01.2013): „Raamatust kirjutamiseks võib olla erinevaid põhjuseid. Näiteks võib kriitik arvata, et tal on öelda midagi eriti tarka ja olulist. Aga raamatust võib kirjutada ka lihtsalt selleks, et juhatada tema juurde teisigi lugejaid. Nagu näiteks mõnel matkal, kus keegi märkab eriti kaunist vaadet, iseäralikult kirjutab liblikat, imeliste õitega põõsast ning hõikab teistele: hei, sõbrad, tulge siia! Vaadake, mis mina leidsin!“ Raamat algab lausega: „Algus on koht, mis asub keset universumit.“ Algus on kirjaniku loodud küla, romaani tegevus algab enne Esimest maailmasõda ja lõpeb XX sajandi seitsmekümendatel aastatel, tegelased on arhetüüpsed ja tihti ekstsentrilisedki. Tegemist on omamoodi mikrokosmosega, lisaks külaelanikele, mõisahärrale ja kirikuõpetajale näeme siin asju ja aja kulgemist ka Jumala, pulstunud karvaga lita Pupe, kohviveski, seeneniidistiku, Jeszkotle Jumalaema pühapildi ja metsas elava Paha Inimese vaatepunktist. „Alguses“ segunevad rahvapärимused ja kristlikud legendid. Toimub ka asju, mida oleme harjunud pidama üleloomulikuks (nendel on kindel koht Olga Tokarczuki loomingus). Ta ise on öelnud, et see romaan sai alguse tema vanaema juttudest. Olga kirjutamisstiili on mitmed kriitikud nimetanud mütoloogiliseks realismiks.

Olga Tokarczuk sündis 29. jaanuaril 1962 õpetajate perre. Tema vanemad Wanda Słabowska ja Józef Tokarczuk olid ümber asustatud sõja järel Saksamaa küljest lõigatud territooriumile endiselt Ida-Poola aladelt, üks Olga vanaemadest oli ukrainlanna, kes läks mehele poolakale. Pärast gümnaasiumi lõpetamist Kietrzes asus Olga õppima psühholoogiat Varssavi Ülikooli, pärast ülikooli lõpetamist töötas ta Wrocławis ja Wałbrzychis psühhoterapeudina ja õpetajate koolitajana. Üheks põhjuseks, miks ta hülgas psühhoterapeudi ameti kirjanduse kasuks, oli tema sõnul see, et ta tundis end neurootilisemana kui tema patsiendid ning lisaks kippus ta ka nendest rohkem rääkima. 2022. aasta juunis ilmus romaan „Empuusion“ (pealkiri tähendab kohta, kus elavad empusad, naissoost hirmudeemonid). Romaan on parafras Thomas Manni „Võlumäele“, ka siin toimub tegevus mägedes asuvas tiisikusesanatooriumis. „Empuusion“ on kindlasti kirjaniku kõige feministlikum romaan, selles viidatakse nt Platoni, John Miltoni, William Shakespeare'i, Friedrich Nietzsche ja Charles Darwini misogüünsetele väljaütlemistele. Peatselt on romaan ka eesti lugejale kättesaadav. Olga Tokarczuk on tänu Bookeri ja Nobeli auhindadele kindlasti praegu üks maailmas tuntumaid poola kirjanikke, kokku peaks tema teoseid olema tõlgitud 45 keelde (need on küll paari aasta tagused andmed, praeguseks on vististi poolesaja keele piir saavutatud).

Hendrik Lindepuu



WILLIAM BLAKE PÕRGU ÕPETUSSÕNAD

„Proverbs of Hell“ (teosest
„The Marriage of Heaven and Hell“)

Külviajal õpi, lõikuseajal õpeta, talvel naudi.
Aja oma vankrit ja oma atra üle surnute luude.
Liialduste tee viib tarkuse paleesse.
Ettevaatus on rikas, inetu vanatüdruk,
kellega lipitseb Võimetus.
Kes ihaldab, kuid ei tegutse, see sigitab katku.
Purukslõigatud ussike andestab adrale.
Kasta see jõkke, kes vett armastab.
Rumal ei näe puud, mida näeb tark.
Kelle palgel puudub valgus, see ei saa iial täheks.
Igavik on armunud aja toodetesse. 11
Toimekal mesilasel pole aega muretseda.
Rumaluse tunde mõõdetakse kellaga, kuid tarkuse
tunde ei mõõda ükski kell.
Kõik tervislik toit püütakse ilma võrgu või lõksuta.
Puuduse aastal too välja arv, kaal ja mõõt.
Ükski lind ei lenda liiga kõrgele, kui ta sööstab
üles omaenda tiivul.
Surnukeha ei maksa kätte ülekohtu eest.
Kõige ülevam tegu on teist endast ettepoole seada.
[---]

1790–1793

Inglise keelest tõlkinud Ants Viires
Looming 9, 1993

ALBERT SCHWEITZER

AUKARTUS ELU EES

INIMENE JA LOOM

Eetika, mis põhineb aukartusel elu ees, ei tee vahet kõrgema ja madalama, väärtuslikuma ja vähemväärtusliku elu vahel. Tal on põhjust sellest hoiduda. Püüded määrata üldkehtivaid väärtusevahesid erinevate olendite vahel lõpevad ikka sellega, et olendeid hinnatakse selle järgi, kas nad tunduvad meile, inimestele, lähemal või meist kaugemal seisvat. See mõõdupuu on läbinisti subjektiivne. Kes meist teaks, mis tähendus on teistel olenditel iseeneses või maailmatervikus? Sellistest vahetegemistest järeldatakse ikka, et on olemas väärtusetut elu, mille kahjustamisest ja hävitamisest pole lugu. Väärtusetuiks olendeiks peetakse siis vastavalt olukorrale kas mõnd putukaliiki või primitiivseid rahvaid.

Tõeliselt eetilisele inimesele on igasugune elu püha, ka see, mis inimese seisukohast vaadatuna näib meist kaugel allpool olevat. Vahet teeb selline inimene üksnes paratamatuse sunnil ja igal konkreetsel juhul eraldi, kui olukord nõuab talt otsustamist, kumb elu tuleb ohverdada teise päästmiseks. Neil juhtudel annab eetiline inimene endale iga kord aru sellest, et ta käitub subjektiivselt ning suvaliselt ja peab kandma vastutust ohverdatud elu eest.

Inimene, kes juhindub aukartusel elu ees põhinevast eetikast, kahjustab ja hävitab elu üksnes paratamatuse sunnil, kui see on vältimatu – mitte

kunagi mõtlematusest. Vaba valiku puhul otsib ta võimalust maitsta õndsust, mida pakub elu kaitsmine ning kannatuste ja hävingu eest hoidmine. Mingit elu kahjustades pean ma enne selgusele jõudma, kas see on tõesti hädavajalik. Vältimatuse piiri ei tohi ma ületada, ka mitte asjus, mis näivad tühised. Maamees, kes on heinamaal tuhat lille lehmadele toiduks maha niitnud, peab koduteel hoiduma maantee ääres kasvaval lillel mõttetuks ajaviiteks õit otsast lõõmast, sest muidu teeks ta kuriteo elu vastu ilma paratamatuse sunnita.

Need, kes loomadega katseoperatsioone sooritavad või neid haigustesse nakatavad, et saadud andmeid inimeste aitamiseks rakendada, ei tohi end kunagi kõigiks puhkudeks ette rahustada sellega, et nende julmadel tegudel on tänuväärne eesmärk. Nad peavad igal üksikul juhul kaaluma, kas on tõesti hädavajalik mõnd olendit inimkonnale sel viisil ohvriks tuua.

Nad peavad piinlikult hoolitsema selle eest, et valu leevendataks nii palju kui vähegi võimalik. Teaduslikus instituudis ei tohi narkoos kunagi tegemata jääda aja või vaeva säästmise huvides. Samuti on süütegu loomadele piina valmistada üksnes selleks, et demonstreerida üliõpilastele üldtuntud nähtusi.

Just seeläbi, et loom teeb katseloomana valu taludes nii palju head kannatavale inimesele, on looma ja meie vahel tekkinud uus, ainulaadne kokkukuluvussuhe. Sellest järeldeb iga inimese kohustus teha loomadele nii palju head kui võimalik.

Mõnd putukat hädast aidates ei tee ma muud, kui püüan ära maksta osakest üha uuenevast inim-

konna võlast teistele olenditele. Alati, kui looma sunnitakse inimest teenima, peab igaüks meist tundma end osalisena kannatustes, mis loomale osaks saavad. Igaüks meist peab nii palju, kui ta suudab, takistama loomale valutegemist, mille eest vastutajat ei ole. Keegi ei tohi end rahustada mõttega, et parem on mitte toppida nina teiste asjadesse.

Keegi ei tohi silmi sulgeda, et mitte näha loomade kannatusi, nagu poleks neid olemaski. Keegi ei tohi vastutuskoormat, mida ta kannab, endale kergetemaks teha. Kui nii sageli esineb loomade halba kohtlemist, kui raudteevagunis janu käes piinlevate loomade karjumine vaibub kellegi kõrvu kostmata, kui mõnedes tapamajades võimutseb veel toorus, kui loomad surevad meie köökides piinarikast surma vilumatute käte läbi, kui loomad saavad julmurite käes mõeldamatute kannatuste osaliseks või satuvad laste julmade mängude objektiks, siis on see meie kõikide süü.

Nii nagu koduperenaine, kes on toad puhtaks küürinud, hoolitseb selle eest, et uks kinni oleks – muidu võib koer sisse tulla ja tehtud töö käpajälgedega ära rikkuda –, nii on teosoofid ja filosoofid hoolega valvanud, et loomad eetikas ringi ei jookseks.

Näib, nagu oleks filosoof Descartes (1596–1650) oma arvamusega, et loomadel pole hinge, et nad on vaid masinad ja tunnevad valu üksnes näiliselt, kogu uusaja filosoofia ära teinud. Uusaja filosoofia loobus nõutaval määral käsitlemast inimese suhtumist teistesse olenditesse. Ta mängis klaverit, millel paljusid klahve peeti puutumatuiks.

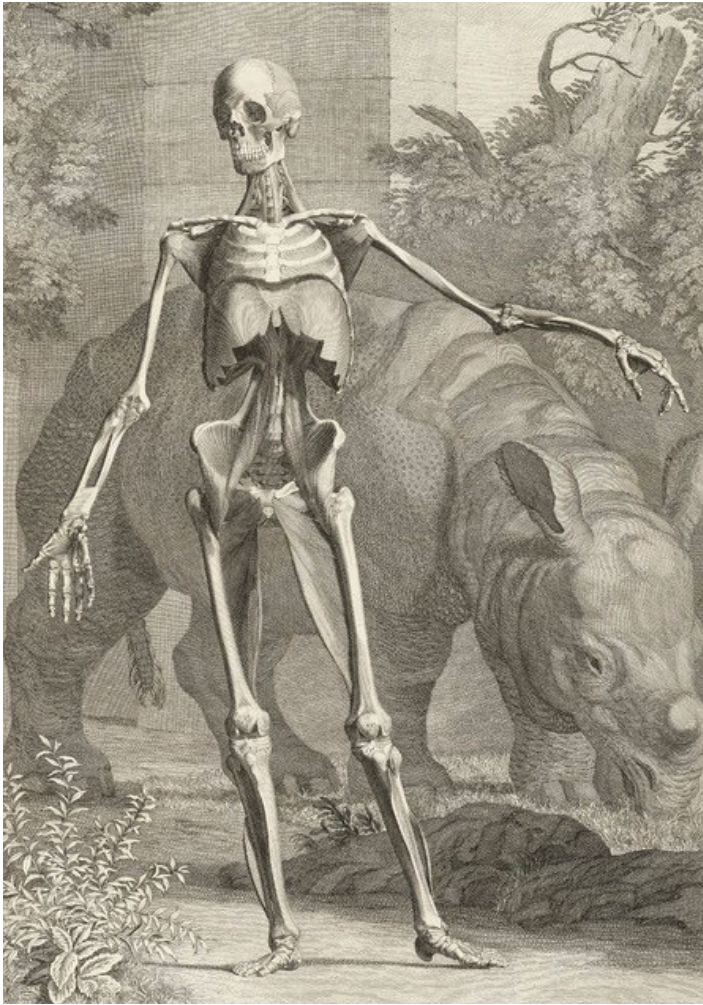
Aukartusel elu ees põhinevas universaalses eetikas on pahatihti sentimentaalsuseks pilatud kaastunne loomade vastu probleem, millest ükski mõtlej inimene mööda ei pääse.

Millal jõuame selleni, et avalik arvamus ei salliks enam rahvalõbustusi, mis seisnevad loomade piinamises ja tapmises? Millal saame niikaugelt, et rõõmu, mida tuntakse loomade sportlikust tapmisest jahil, hakataks pidama inimeste eksimuseks ja et igasugune tapmine, milleks paratamatus meid sunnib, toimuks raske südamega?

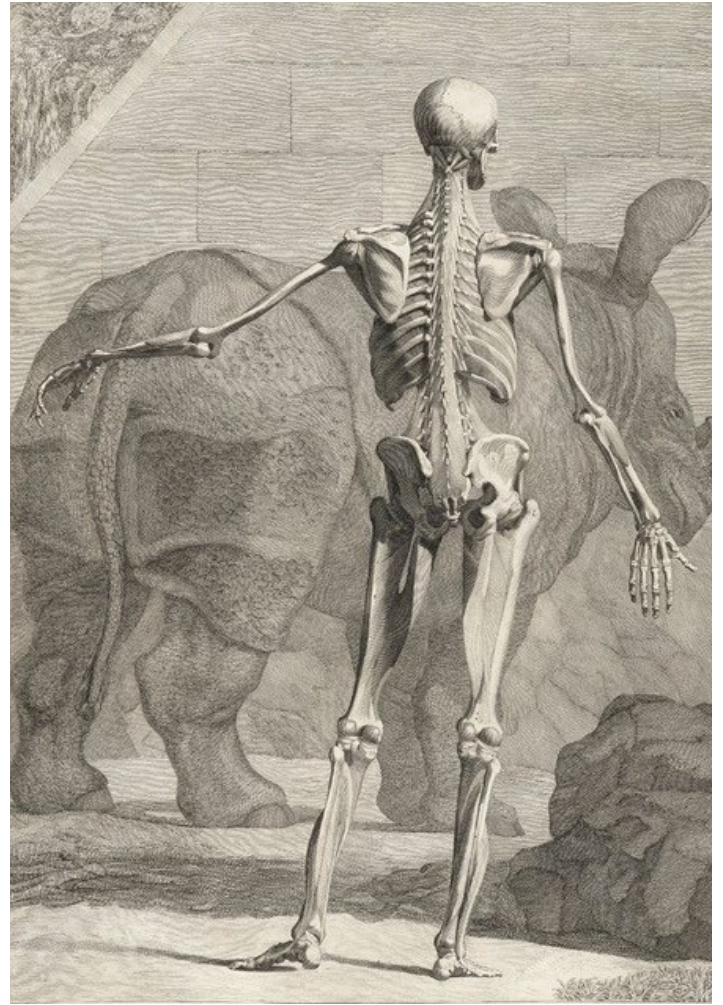
Tõlkinud Peeter Tulviste

Loomingu raamatukogu nr 46, 1972

16



17



Bernhard Siegfried Albinus (1697-1770),
„Tabulae Sceleti et Musculorum Corporis Humani“

TUUL SEPP

INIMLIKKUS LOOMADES JA LOOMALIKKUS INIMESTES

Inimene kuulub loomariiki. Me kuulume ka inimese perekonda, inimlaste sugukonda, esikloomaliste seltsi ja imetajate klassi.

Bioloogiliselt pole mingit küsimust, kas inimene on loom või mitte. Meie sugulasi on täis mitte ainult terve mets, vaid ka kõikvõimalikud muud elupaigad alates rohumaadest ja kõrbetest ja lõpetades jõgede, merede ja ookeanidega. Kuulume heasse seltskonda, võitjate hulka, kes on ühisest alguspunktist, meie ühisest esivanemast, aastamiljoneite käigus mööda erinevaid evolutsioonilisi radu kõndides tänasesse päeva välja jõudnud.

Kuna stardijoon oli meil kõigil sama ja kõiki loomi praeguse vahefinišini toonud looduslik protsess ehk evolutsioon samuti, pole selles midagi üllatavat, et paljud inimestel leiduvad tunnused esinevad ka teistel loomadel, ning et loomade käitumises, füsioloogias ja geenides on väga palju kattuvust inimesega. Olen seetõttu oma teadustöös julgelt ette pannud metsikute loomade uurimise laiema kasutamise inimesega toimuva mõistmiseks tänapäeva maailmas ning oma populariseerimistöös toonud esile inimese käitumise evolutsioonibioloogilist tausta ja paralleele teiste loomade käitumisega.

Minu seisukoht on, et iseenda paremaks mõistmiseks on kasulik vaadata end kõrvalt. Arusaadavalt on see päris keeruline ülesanne, umbes nagu

oma küünarnuki limpsimine. Me oleme enda sees kinni ja meil on väga raske astuda endast välja, et enda käitumist objektiivselt, teadusliku pilguga analüüsida. Samal ajal teame, et inimese käitumise kujunemisel on loodusliku valiku protsessidel olnud tugev mõju, ning oleme oma keskkonda samamoodi oma tunnuste kaudu sisse sobitatud nagu kõik teised elusolendid.

Evolutsioon on aga aeglane protsess, mis tuleb eriti tugevalt esile kiiresti muutuv keskkonnas. Nii on osa meie tunnuseid ajast maas ja muutunud ebakohasteks, või on keskkond meile sobivatest tingimustest liiga kiiresti eemaldunud. Siin tulebki appi inimese võime analüüsida, arutleda, läbi mõelda ja mõistusega kontrollida. Selleks et aru saada, mida me praeguses keskkonnas valesti teeme. Me peame suutma ennast ümbritsevat keskkonda vaadata ka looma pilguga – kus oleme oma inimlikkuse rada pidi rühkides oma looduslikust taustast liiga kaugale ekselnud, jõudes välja paika, mis meie liigile tegelikult ei sobi.

Kas inimest võib tõesti käsitleda loomana ja kas loomadest on mõtet otsida inimlikkust? Antropomorfism, liigne inimsuse otsimine, on tavaline kriitika loomade käitumise inimlikkusest liigselt vaimustusse sattuvatele teadlastele.

„Loom on loom ja inimene on inimene“ – siinkohal ütlen mina, et see arusaam on ekslik ja vananenud. Sellest lähtudes oleme teinud suuri vigu, mida oleks olnud võimalik ära hoida, kuid mida nüüd, vigu tunnistades, on võimalik tagasi pöörata. Toon mõned näited vigadest, mida silmas pean. Me oleme hävitanud metsikute loomade popu-

latsioone ja elupaiku, pidades neid vähemväärtuslikeks olenditeks, ressursideks, mida inimesel oleks nagu õigus oma ülimuslikkuse tõttu, „tugevama õigusega“ kasutada. See käitumine pole ainult vallandanud ühe Maa ajaloo suurimast väljasuremislainetest, vaid tulnud ka ringiga tagasi meid ennast sabast hammustama. Tuleb välja, et hävitades looduslikku keskkonda, oleme hävitanud ka seda, mida me ise vajame – puhast õhku, vett, stabiilseid õhutemperatuure, toimivaid ökosüsteeme. Keskkond, kus looduslikud liigid järjest välja surevad, on ohuks ka inimeseloomale endale.

Me oleme pidamas „tugevama õiguse“ baasilt sõda loodusega, ja see sõda hävitab meid ennast. Kas näete paralleele päevapoliitilise olukorraga? Tugevuse kasutamine kellegi vallutamiseks ja allutamiseks nõrgestab mõlemat poolt. Tugevuse kasutamine nõrgema poole kaitsmiseks ja toetamiseks võimestab ja rikastab mõlemat poolt. Ma usun, et see kehtib nii inimese suhtes looduskeskkonnaga kui ka riikide omavahelistes suhetes. Arvamusega, et loomad tajuvad maailma kuidagi väga teistmoodi kui inimesed, oleme endale põhjendanud paljude inimesest sõltuvate loomaliikide halba kohtlemist. Uskudes, et loomad ei tunne valu, et neil pole emotsioone või et neil ei jagu vaimset võimekust näiteks kiindumuseks, leinamiseks või loovuseks, oleme alla surunud empaatiat ja kaastunnet, mida loomade halb kohtlemine enamikus meis tekitab.

Tunnistamine, et loomad tajuvad maailma inimestega üsna sarnaselt, on võimaldanud meil astuda

samme õiges suunas. Näiteks loomkatsete tegemiseks teadustöös peab põhjalikult läbi mõtlema kõikvõimalikud loomade heaoluküsimused. Vähendama katseloomade arvu, leevendama läbi viidavate uuringute mõju loomadele, minimeerima valu ja kannatused ning võimalusel üldse eelistama elusloomade kasutamisele uuringuid raku- kultuurides või hoopis arvutisimulatsioonides. Teistes valdkondades, väljaspool teadust, on veel väga pikk tee minna, kuid õnneks oleme ka põllumajandusloomade puhul hakanud üha rohkem teadvustama nende halba kohtlemist ning väärtustama loomade heaolu esiplaanile sead- vaid põllumajandusmeetodeid. Igaüks saab oma valikutega lihtsasti väärtustada põllumajandus- loomade heaolu. Selleks tuleb näiteks tarbida vä- hem loomset päritolu tooteid, eelistada vabapida- mise kanamune, rohumaa lihase liha ja mahe- tootmise piima. Nimetagem seda siis inimlikkuse tunnistamiseks loomades. [---]

Loodus on kõige osavam insener ja kõige ande- kam kunstnik. Evolutsioonibioloogia rajaja Charles Darwin on kirjutanud: „Looduslik valik on tegutse- miseks lakkamatult valmis olev jõud, mis on inime- se väetitest jõupingutustest niisama mõõtnatult üle, kui ületavad looduse teosed meie kätetööd.“ [---]

Aktsepteerides ennast osana eluslooduse süs- teemist ning nähes inimlikkust ka teistes looma- liikides, oleme valinud oma raja. See on rada, mis seab kõige esimeseks looduskeskkonna hoiu, kuid mille tulemusena hakkavad kaskaadina lahe- nema ka paljud muud tänapäeva maailma kriisid ja

probleemid. Me peame rakendama oma inimlikku tarkust ja ettenägemisvõimet, et hoida ära keskkonna üleekspluuteerimine ning lõpetada lühiajalise kasu eelistamine pikaajalistele toimivatele lahendustele.

Maailmas, kus inimene elab hästitoimiva ökosüsteemi osana, targa ja ettenägeliku loomana teiste loomaliikide seas, nähes väärtust teistes liikides ja looduslikes isetoimivates protsessides, on tagatud julgeolek nii meile endile kui ka kogu maailma värvikirevale ja läbiuurimata saladusi täis liigirikkusele.

Tuul Sepp on Tartu Ülikooli
loomaökoloogia kaasprofessor
Kõnest Postimehe arvamusiidrite lõunal
Postimees, 7. veebruar 2023



PIRET JAAKS KIRJANIK LOEB

24 Briti teatritrupp Complicité saatis ühel päeval oma huvilistele kirja, et nad hakkavad lavastama Olga Tokarczuki romaani „Aja oma atra läbi koolnute kontide“ [Simon McBurney lavastus esietendus 13. juulil 2022]. Vaatasin seda teadet kirjakastis esialgu dokumentaalse kiretusega, kuni minuni jõudis taipamine, et olen liiga kaua Tokarczuki lugemist edasi lükanud. Poola kirjandusega on mul olnud üldse kehvad lood, olen lähemalt tuttav vaid näitekirjanikega, Gombrowiczi, Mrożeki, Masłowska ja teistega, kuid proosaga mitte. Puhkusereisi ajal näppisin Varssavi lennujaamas ka Tokarczuki inglise keelde tõlgitud teost „Flights“ (e.k. „Rändajad“ Hendrik Lindepuu tõlkes 2021), kuid viited William Blake’ile tõmbasid siiski rohkem „Aja oma atra“ poole.

Ökofeministlikke teoseid pole just liiga palju. On sümpaatne, et Tokarczuk on esitanud loo vana naise vaatepunktist, mis põhjustas Poolas ka väiksemat sorti skandaali. Vananevat inimest käsitleb kirjanik stigmaatiliselt, ühiskond peab romaanis peategelast vanuseliste eelarvamuste või looduslähedaste uskumuste tõttu kas kummaliseks, lihtsameelseks, tühiseks või kõigeaks kokku. Tokarczuki peategelast võiks kutsuda ka „roheliseks“, „kliimaaktivistiks“ või „puukallistajaks“ ja tihti peale ei ole neil sõnadel positiivset varjundit, vaid need on võrdsustatud seesuguste „hullukestega“, kes käivad Vincent van Goghi maali pihta suppi viskamas.

Romaan ongi mägikülas elava naise Janina võitlusest oma koha eest jahikirest kantud maskuliinses maailmas. Ta teeb tähelepanekuid, mis osutavad sellele, et külas toimuvate mõrvade taga on loomad. Nii asubki Janina nõudma loomadele inimesetega võrdseid õigusi – et ka loomi saaks politseiliselt karistada. Vaatepunkt on huvitav. Juba mõnda aega räägitakse näiteks etenduskunstide valdkonnas lavale toodud loomadest kui „mitteinimestest etendajatest“, kellel on õigus võrdsele kohtlemisele ja palgale; brunolatourlikus vaimus uuritakse loomi interdistsiplinaarselt. Jah, Tokarczuk on tabanud midagi väga olulist, kuuma kohta ökoloogilises kirjanduses: loom kui võrdne partner. Teos ei ole muidugi ainult loomadest, oma koeri, kelle jahimehed maha lasevad, nimetab Janina „tühikuteks“. Teame ju hästi Poola suhtumist naiste õigustesse. Vähem tähelepanu ei pälvi romaanis ka korrumpeerunud katoliiklik jumalasalane. Mänguliselt ja veenvalt suudab Tokarczuk loosse põimida veel ühe meie aega iseloomustava paine: esoteerikakultuse. Kas tõesti heideti astroloogia ebaõiglaselt teaduste seast välja? Kuid tema suhtumine on empaatiline, mitte hukkamõistev. Peategelase „maailm pähklikoores“ tõmbab endasse ega lase lugejat enam lahti. Juba ainuüksi kergelt erootiline stseen vanade riiete poes või õõva tekitav hammaste ravimise kirjeldus, mis toob meelde sovetiaegsetes hambaarstikabinettides veedetud tunnid, on Nobelit väärt. Samuti romaani poeetiline sõnastus: „kurbus on väga tähtis sõna maailma defineerimisel. See on fundamentaalne, see on viies ürgelement, kvintessents.“

On üpris selge, miks Complicité selle romaani ette võtab. Viimasel ajal keskendubki nende juht Simon McBurney just keskkonna- ja mitmekesisuse teemadele. Tema meistriteos „The Encounter“ (Petru Popescu romaani „Amazon Beaming“ põhjal), millega ta on andnud üle maailma tuhandeid etendusi, räägib antropoloogilisest teisest, inimesest, kes läheb metsiku looduse ja põlisrahvaste keskel kaduma. „Kas ka meie oleme kadunud?“ küsib selle lavastusega McBurney. „Après nous le déluge,“ lausub vastuseks Olga Tokarczuk. Pärast meid tulgu või veeuputus. Sõnad, mis on pandud vana hambaarsti kui Jumala suhu, kes näeb halvasti ja ravib hambaid metsiku looduse rüpes keskaegsete meetoditega. Arst lausub need sõnad hetkel, mil ta paneb näpud suhu inimesele, kelle hammaste seisukorra kohta saab nentida vaid „oh sa perse“ ja kes on vaevu teadvusel. Milline hunnitu metafoor meie trööstitule olukorrale. Kuid tol ööl, mil ma Varssavisse lendasin, vaatasin kõrgelt lennukiaknast päikeseviirgu, mis tehnoloogiast ja tuledest tuksleva linna koiduhahetuses üle valgustas. Maakera joonistus elektrituledes pulseeriva linna all kaarjalt välja ning Tokarczuki romaan lõi mu peas hingekeha: selline siis ongi inimene, looduse kroon. „Rändajad“ aga tellisin endale juba postkasti.

Looming, 1, 2023

POOLA KIRJANDUS ÕILISTAB INIMEST.

Literatura polska uszlachetnia człowieka.

Olga Tokarczuki romaan „Aja oma atra läbi koolnute kontide“ on ilmunud Hendrik Lindepuu Kirjastuse väljaandena (<http://www.hlk.ee/>). Hendrik Lindepuu on tõlkinud sadu poola kirjanduse teoseid ja enamiku neist ka oma ühemehekirjastuses välja andnud. Tema missioon on pälvinud väärikat tunnustust, nagu Aleksander Kurtna nimeline auhind (1994), ITI Poola keskuse S. I. Witkiewiczi nimeline preemia (1997), Poola I järgu kuldne teeneterist (2005), Eesti Kultuurkapitali kirjanduse aastapreemia (2009), Eesti Vabariigi kultuuripreemia (2015), August Sanga nimeline luuletõlke auhind (2019), Postimehe kultuurivedur (2022), Valgetähe V klassi teenetemärk (2023) jt.



William Blake

William Blake

SÜÜTUSE ENNUSTUSED

„Auguries of Innocence“

Näha Maailma Liivateras
Ja Taevast Metsikus Õies,
Hoida Lõpmatust peopesal
Ja Igavikku tunnikeses.

Puuri pandud Punarind
Ajab terve Taeva Raevu.

Tuvila, Tuisid & Tuvisid täis
Raputab läbi kõik Põrgu regioonid.

30 Isanda Väraval kõngev Koer
Ennustab Riigi hävingut.

Maanteel äraaetud Hobune
Kisendab Taevasse Inimvere järgi.

Kütitava Jänese iga kiljatus
Kisub Ajust välja ühe kiu.

Lõol on haavatud tiib,
Keerub lakkab laulmast.

Püगतud, relvastet Võitluskukk
Kohutab Tõusva Päikese.

Iga Hundi & Lõvi ulg
Äratab Põrgust ühe Inimhinge.

Siin-seal hulkuv metsik Hirv
Hoiab Inimhinge eemal Murest.

Veristet Tall toob Avaliku tüli
Ja ometi andestab Lihuniku Noale.

Õhtuhämaras vilksatav Nahkhiir
Lahkus Ajust, mis ei Usu.
Kassikakk, kes hõikab Ööd,
Kõneleb Uskmatu hirmust.

Kes Käblikule haiget teeb,
Inimeste armu ei pälvi eal.

Seda, kes Härja raevu ajas,
Naine iial ei armasta.

Liiderlik Poiss, kes tapab Kärbse,
Saab tunda Ämbliku vaenu.

Kes piinab Mardika vaimu,
Punub Lehtlat lõputus Öös.

Tõuk Lehel
Kordab sulle su Ema valu.
Ära tapa Öö- ega Päevaliblikat,
Viimne Kohtupäev ligineb ju.
[---]

Tõlkinud Hasso Krull
Sirp, 15. august 1997

ASTROLOOGIA

Mida te arvate astroloogiast? Minu arvates on see nagu suursugune, väga kaunis daam kaugest minevikust, kes lummab mind vastupandamatu väega. Maailmas pole ilu ega elegantsi, mis temale ligilähedalegi saks. Pealegi on ta minu meelest maailma ühe suurema saladuse vardja. Kahju, et tänapäeval on – vähemalt harimata rahva hulgas – hoor ema asemel troonile tõstetud.

André Breton



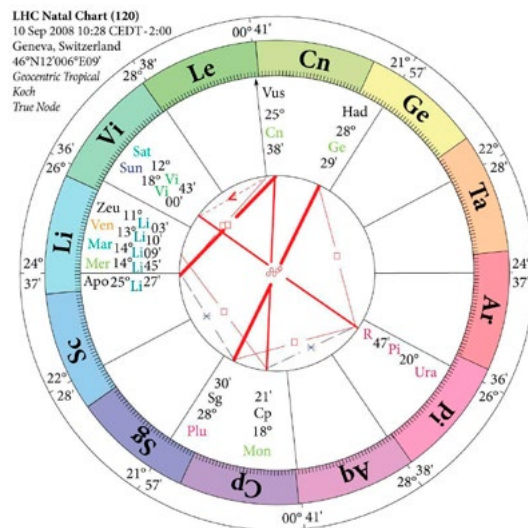
Voynichi käsikiri, 15. sajand

Astronoomia ja astroloogia olid kuni 16. sajandini üks taevaste liikumiste kirjeldamise ja seletamise teadus. Kui taevamehaanika arenes üha täpsemaks ja jõudis taevaste liikumiste põhjuste küsimiseni, jäi astroloogia osaks tõlgenduste koostamise loominguline koorem. Astroloogia kasutab mõningast teaduslikku terminoloogiat, aga loodusteadusliku meetodiga sel seost ei ole.

Horoskoopide koostamine on tänapäeval lihtne, piisab kalendri ja kella tundmisest. Arvutiprogramm joonistab välja sodiaagiringi, jagab selle valitud süsteemi järgi majadeks, märgib taevakehade asendid ja arvutab nende asukohtade suhted (aspektid). Mõni astroloogiatarkvara võib ka lihtsas keeles tõlgenduse kokku panna.

Horoskoobi võib koostada inimese sünnihetkele, aga ka kõigile teistele sündmustele, mida oluliseks peetakse: ettevõtte asutamine, esimene koolipäev, matemaatikaeksam, teadusliku eksperimendi algus. Suure Hadronite Põrguti (CERN) esimene kiir tegi täisringi 27 km pikkuses vaakumtorus 10. septembril 2008 kell 10.28. Sellelegi sündmusele on horoskoop koostatud. Merkuur, Marss ja Veenus on Kaaludes.

<https://opik.fyysika.ee>



pealavameister Oskar Irve
lavameistrid Joosep Pihl, Märt Päev,
Villi Vernik, Martin Sakur
valgusmeistrid Liina Talvend ja Triin Suvi
heli- ja videomeistrid Norman Verte
grimeerijad Siiri Lauri, Kristel Kärner, Marit Pruul,
Reet Laur, Lore Sõerunurk
riietajad Kayre Pärnpuu, Jaanika Idvan,
Kaja Edovald, Annely Pahman
rekvisiitorid Tiia-Maria Barst, Eret Kuusk,
Karin Undrits

kunstnik-kujundaja Külliki Falkenberg
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman,
Inge Vagiström, Jana Volke
drapeerija Enna Jürine
butafoor-dekoraator Lea Ojam, Katrin Nigumann
tisler Toivo Sakk
tisler-dekoraator Juho Kokamägi
konstruktor Andrus Muuga
elektrik Raivo Valdas
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
valgusala juhataja Priidu Adlas
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
grimmiala juhataja Siiri Lauri
kostüümiala juhataja Piret Tang
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
lavastusjuht Andres Bergström
etendusteenistuse juht Johannes Tammsalu
lavastusala juhataja Mikk Lagemaa
kavalehe koostaja Ene Paaver
plakati foto autor, plakati ja
kavalehe kujundaja, proovifotode autor
Andra Seepter

kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

Peatoetaja



Toetajad



Partnerid

AMSERV



BIODERMA
LABORATOIRE DERMATOLOGIQUE

PRO BEAUTÉ



kalevspa
hotell & veekeskus

Teatri tegevust rahastab



KULTUURIMINISTEERIUM

Teatri pileteid müüb



